

БЪЛГАРИСТИКАТА В БЕЛГРАДСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ¹

Един от малкото чуждестранни университети, в който българистиката съществува като филология и самостоятелна специалност с отделен учебен план, е Белградският университет. Тя е обособена като група в Катедрата за сръбски език с южнославянски езици към Филологическия факултет на университета.

В административните книжа на университета отпреди малко повече от век рядко, но все пак може да се срещне информация за контакти и сътрудничество с България. Например на тържественото откриване на Белградския университет (като наследник на белградската Велика школа или Академия), състояло се на 2.IX.1905 г., присъстват и пратеници на Софийския университет. През следващата 1906 г. в него се записват много български студенти, а числото им нараства през 1907 г. след временното затваряне на Софийския университет. Що се отнася до българистичните теми по онова време, то тяхното присъствие в общите прегледи на славянски езици и литератури е бегло. Няма сведения за лекционни курсове, включващи по-подробен преглед на българския език, литература и история въпреки доста широката застъпеност на останалите славянски и балкански култури.

Филологическият факултет е обособен през февруари 1958 г. след разделянето на едно от първите звена на Белградския университет – Философския факултет. На практика обаче самостоятелно факултетът започва да функционира едва от учебната 1960 – 1961 г. Българистиката е открита като отделна специалност в края на 50-те години, в началото малко несигурно и без наличието на подготвен преподавателски състав. Преподавателите по българистични дисциплини по онова време са гостуващи, научната информация се преподава сбито и блоково, учебният процес е неритмичен. През 1962 г. за редовен преподавател по български

¹ Текстът е написан въз основа на данни от следните източници: „Сто година Филозофског факултета“, Београд, 1963; „30 година МСЦ, Био-библиографски подаци“, Београд, 2004; Летописни книги на Катедрата по сръбски език с южнославянски езици от 1962 г. до днес; по лични спомени на доц. д-р Мариана Алексич, завеждащ групата по българистика в Белградския университет, на Милан Кръсманович, секретар на катедрата, Анджелка Милойкович, старши библиотекар на научната библиотека към катедрата.

език е избрана Лиляна Мойсова, съпруга на югославския политик Лазар Мойсов. От следващата година в преподавателския състав на катедрата е вписан и първият лектор от България – Стефан Елевтеров.

В началото в специалността „Български език и литература“ се записват единици. По-голям е броят на изучаващите български език като избираем. Сред немногото факти, очертаващи развитието на българистиката в БУ в този ранен период, особено впечатление оставя една доста подробна информация (силно различаваща се от фактографския административен стил на летописните книги) за посещение в България на група студенти, изучаващи български език. В продължение на две седмици, водени от лектора Стефан Елевтеров, те се запознават с много исторически, културни и природни забележителности в България. До края на учебната 1966 – 1967 г. Мойсова и Елевтеров водят обучението в специалността „Български език и литература“. Лиляна Мойсова специализира в София, подготвяйки докторската си дисертация, като същевременно превежда на сърбохърватски и труда на Иван Дуйчев *Миниатюрите в Манасиевата хроника*, излязъл през 1965 г. като съвместна публикация на издателство „Български художник“ и белградския „Нолит“.

През есента на 1967 г. като лектор по български език в Белград пристига Катя Йорданова, която остава до 1970 г. Както и Елевтеров, тя поема само упражненията по български език. Лиляна Мойсова води часовете по литература до 1970 г., след което заминава за чужбина. През следващите години лектори по български език са Надежда Драгова, Стефания Гинина, Иван Трашлиев, Николай Димков.

За около десетилетие и половина броят на записалите български език и литература студенти е относително увеличен: през 1964 – 1965 г. е записан само един студент, през 1966 – 1967 г. са двама, а през 1967 – 1968 г. – осем студенти, докато през 1969 – 1970 г. техният брой е 12 само за първия семестър на обучението. През следващите години се отбелязва стабилизиране на броя от 10 – 12 студенти, записващи да следват български език и литература в първи курс. От друга страна обаче, повечето студенти напускат следването си след първата или втората година – през 1967 – 1968 г. в трети семестър са записани двама студенти, през 1968 – 1969 г. – един, през 1969 – 1970 г. – шестима, 1971 – 1972 г. – един, и т.н.

Началото на нов етап в развитието на специалността „Български език и литература“ през 1978 година отбелязва постъпването в университета на проф. Марин Младенов (1928 – 2011). Той поема четири лек-

ционни курса – по съвременен български език, история на българския език с диалектология, българска литература и съпоставителен анализ на сръбохърватски и български език. С идването на проф. Младенов се извършва така необходимото диференциране на учебното съдържание в отделни теоретични и практически дисциплини, създава се, макар и малобройно, българистично научно и методическо ядро. Наравно с останалите си колеги от катедрата той работи не само като преподавател, но и като изследовател и популяризатор на една определена научна област – българистиката. След неговото постъпване в катедрата са отбелязани участията му в различни научни форуми в Югославия и България. Така едва в края на 70-те години българистиката в Белградския университет от предимно учебна започва да се превръща и в научноизследователска дисциплина.

По произход етнически българин, Марин Младенов завършва югославски литератури в Белградския университет. След дипломирането си до 1960 г. той работи като гимназиален учител и журналист. По-късно преподава български език в Полувисшия педагогически институт в Ниш, а от 1973 г. е научен сътрудник в Югославския институт за журналистика. Избран е за редовен професор по български език във Филологическия факултет през 1978 г. и остава в него до пенсионирането си през 1993 г., като още две години след това продължава да чете основните лекционни курсове по литература. Научните му интереси са ориентирани към няколко филологически области, но Младенов е преди всичко специалист по българска литература, а и той самият е поет и преводач от български език. Един от първите му трудове е *Метафората в сръбската и българската народна лирика (Метафора у српској и бугарској народној лирици*, Ниш, 1976), следват *Журналистическа стилистика (Новинарска стилистика*, Белград, 1980), *Съвременен български език – морфология (Савремени бугарски језик – морфологија*, Белград, 1987). Най-популярният му труд е *Българско-сръбохърватски речник (Бугарско-српскохрватски речник*, Белград, 1967), чието второ, значително разширено и усъвършенствано издание под заглавие *Бугарско-српски речник* (Белград, 2000) е най-изчерпателното лексикографско помагало в тази област досега. Проф. Младенов е съставител и преводач на двуезичния сборник *Българската поезия от втората половина на двадесети век (Бугарска поезија друге половине двадесетог века*, Белград – Ниш, 1998, в съавторство с Татяна Дункова). Марин Младенов е автор на редица учебници и учебни помагала за нуждите на обу-

чението по български език и литература в районите с българско малцинство в Сърбия. Негови статии са печатани в научни издания в България и Югославия. До смъртта си проф. М. Младенов продължава изследванията си в областта на българистиката.

От 1982 г. лектор в Белград е Пенка Баракова, която поема упражненията по съвременен български език, практически български език и българска литература. Пенка Баракова е първият лектор по български език в Белградския университет, чиято научна дейност в него привлича вниманието на колегите ѝ. В летописа на катедрата е отбелязано, че като българист и славист тя участва с доклади във II международен конгрес по българистика през 1986 г., в V работна българско-полска конференция във Варшава също през 1986 г., в Международните славистични срещи по време на ежегодните Вукови дни, организирани от Филологическия факултет в Белград, и др.

В началото на 1990 г. в катедрата постъпва и първият редовен асистент по български език и литература – Мариана Алексич. С нейното идване продължава диференциацията в преподаването, издига се специализацията на научната информация, предлагана на студентите, и се разширява българистичната колегия в Белградския университет. Доц. д-р Мариана Алексич е първият член на българистичната колегия, който израства научно и формира изследователските си интереси в нейна среда. Завършила е българска филология в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“. Магистрира в Белград, а през 2001 г. защитава докторска дисертация на тема *Междуетиковата сръбско-българска (българско-сръбска) лексикална омонимия*.

Научните интереси на доц. д-р Мариана Алексич са специализирани основно в областта на лексикологията и лексикографията. Автор е на научни статии и доклади, посветени на българско-сръбските лексикално-семантични отношения, и на изследвания върху преводаческата практика от сръбски на български език. Съавтор е на *Сръбско-български речник. Тематичен. Омонимен* (Велико Търново, 1999, съвместно с Ценка Иванова). Разширено и допълнено издание на речника излиза и в Издателството за учебници в Белград през 2007 г. Мариана Алексич е автор на помагалото *С български по света (С бугарским у свет, Белград, 2004)*. През 2006 г. като отделно издание е публикувана дисертацията ѝ *Междуетикова сръбско-българска/българско-сръбска омонимия (Међујезичка српско-бугарска (бугарско-српска) лексичка хомонимија)*, както и *Речник на българско-сръбските омоними*. През

2015 г. доц. д-р Мариана Алексич издава и своето най-ново изследване *Сръбско-българска/българско-сръбска енантиосемия и квазиенантиосемия (Српско-бугарска (бугарско-српска) енантиосемија и квазиенантиосемија)*. Паралелно с работата си в университета Мариана Алексич е написала шест учебника и също толкова помагала, предназначени за средните училища с изучаване на български език.

Поредно попълнение на българистичната колегия е Ясмина Йованович, възпитаничка на групата по български език и литература, постъпила през 1994 г. като стажант-асистент. През 2003 г. тя защитава магистърска дисертация на тема *Любовната поезия на Десанка Максимович и Елисавета Багряна*. Наред с преподавателската си работа Я. Йованович е може би най-добрият преводач на българска художествена литература на сръбски език. През 2003 г. като преподавател по български език е назначена Галина Шаралиева-Чирич.

Така от 1978 до 2003 година групата по българистика се оформя като преподавателско звено с необходимия брой квалифицирани преподаватели, които да поемат преподаването по различните българистични дисциплини. Най-новите членове на българистичната колегия са Ивана Давитков и след пенсионирането на Галина Шаралиева-Чирич – Олга Савеска, която след успешна защита на магистърска степен в СУ „Св. Климент Охридски“ става докторантка в Белградския университет. Ивана Давитков още като студентка по българистика в Белград, а покъсно и като докторантка успешно участва в конференциите за студенти и докторанти, организирани от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Като лектори по български език през последните две-три десетилетия в Белград се изявяват Татяна Дункова, Стела Хакимова, отново Пенка Баракова, Ничка Бечева. Всички те работят активно за утвърждаването на авторитета на специалността, за повишаването на качеството на работата и на езиковата и общофилологическата подготовка на студентите. В периода след 2000 г. нараства значително броят на студентите, изучаващи български език като избираем. През 2003 година по инициатива и с помощта на доц. д-р Ничка Бечева (една от основателките на сърбохърватистиката в Пловдивския университет) група студенти по българистика посещават София, Пловдив и Рилския манастир. Лекторатът се обогатява със значителен брой книги, повечето от които получени като дарения от български издателства. Наличните и новопостъпилите книги биват подредени и слагат основите на българистич-

на библиотека към групата за български език, а книжният фонд по-късно се обогатява и благодарение на отпусканите от МОН средства.

Особени грижи се полагат за приложението в практиката на наученото от младите специалисти, за придобиването от тях на умения, отговорност и самочувствие на професионалисти. В списанието за студентско творчество „Знак“ се публикуват преводи на студенти българисти, направени под ръководството на Ничка Бечева. Също по нейна инициатива започва поредица от двуезични издания – книги на български автори, преведени на сръбски език от белградски студенти българисти. От поредицата досега са излезли три книги.

От 2004 г. лекторите по български език и литература, изпращани от МОН, са двама – Лили Лашкова и Дарина Дончева, от 2008 г. – Нина Гагова и отново Ничка Бечева. Работата на двама лектори – хабилитирани университетски кадри, допринася за по-високото качество на работата със студентите. Наред с изнасянето на основните лекционни курсове колегите имат възможност за разгърната творческа работа. В съавторство с проф. Михайло Пантич Дарина Дончева работи върху създаването на *Българска литература. Христоматия (Бугарска књижевност. Христоматија, 2007)*. Книгата е съвместно издание на Филологическия факултет в Белград и издателство „Братство“ – Ниш, и съдържа произведения на български автори от Паисий Хилендарски до съвременността. Обхванати са 48 автори на поезия и проза. При подбора на всеки текст се цели да се покаже формирането и развитието на българския литературен канон от началото на Възраждането до около 80-те години на XX век. Част от преводите са дело на студенти по българистика от Белградския университет, а някои текстове са преведени специално за христоматията от известни преводачи. Освен тези „модерни“ преводи авторите са включили в книгата и такива, които са направени по различно време от края на XIX до средата на XX век. По този начин с подбора както на представителни творби, така и на представителни преводи е проследено развитието на българската литература през последните две столетия посредством най-добрите образци в нейната сръбска рецепция. В христоматията е включена обширна хронология на българското литературно развитие от Паисий Хилендарски насам, както и биографични бележки за всеки от авторите. За участието си в създаването на това авторитетно издание проф. М. Пантич е награден с орден „Св. св. Кирил и Методий – I степен“.

Днес специалността „Български език и литература“ в Белградския университет се развива в Катедрата по сръбски език с южнославянски езици, чийто ръководител е проф. Райна Драгичевич. Годишно допреди няколко години в първи курс са се записвали около 15 студенти, но през последните 2 – 3 години броят им спада – тревожна тенденция не само при българистиката и не само в Белградския университет. Курсът на обучение продължава четири години, след което отговарящите на условията могат да продължат във втората степен на обучение. Специалността е успешно акредитирана (за втори път през 2014 година). Обучението по магистърски програми за българисти започва през 2010 година и досега са защитени няколко магистърски тези. Студенти по български език и литература от Белградския университет се изявяват и на младежки научни форуми в Сърбия, България и други страни.

Студентите българисти в Белградския университет ежегодно получават три стипендии за семинара по български език, организиран от СУ „Св. Климент Охридски“. От академичната 2004 година Филологическият факултет е бил включен и в програмата СЕЕPUS II, конкретно в мрежата „Integrative Language and Intercultural Learning of Slavic Languages and Cultures in Central European Context“ на ПУ „Паисий Хилендарски“. Благодарение на това са осъществени и няколко размени на студенти и преподаватели. От 2008 година Департаментът за информация, квалификация и продължаващо образование към ШУ „Епископ Константин Преславски“ приема всяка година студенти и преподаватели от Сърбия за участие в педагогическа и езикова практика. В рамките на 15-дневното обучение се изнасят лекции по езикова култура, странознание на България, литература, организират се посещения до някои забележителности.

Освен в Катедрата по сръбски език с южнославянски езици, от която се извежда специалността „Български език и литература“, българистиката е намерила място като учебна дисциплина и в работата на Катедрата по сръбска литература с южнославянски литератури. Тук в учебния план на някои специалности е включена дисциплината „Преглед на южнославянските литератури – македонска и българска“. Лекционният курс продължава два семестъра и се чете от проф. Михайло Пантич. В края на курса студентите подготвят курсова работа по избрана творба.

Надеждата за по-нататъшното развитие на българистиката в Белградския университет е, разбира се, в младите. Неотдавна по идея на

д-р Ивана Давитков, подкрепена от катедрата и от Посолството на Република България в Република Сърбия в Белград, е организиран конкурс за студентско есе на тема *Толкова сходни, толкова различни, толкова европейски – България и Сърбия*. За радост, в конкурса се включват не само студенти по българистика, но и от други факултети на Белградския университет, които с ведрата си визия и с качеството на творбите си доказват, че темата за България има млади, талантиливи и искрени поддръжници: Катарина Кнежевич, Кристина Манич, Милица Павлович, Аня Станоевич, Никола Петакович, Йелена Чутурич, Мариола Пантелич и много други.

Дарина Дончева, Ничка Бечева